

Sygn. akt V CSK 171/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa S.G.

przeciwko „P”. sp. z o.o. we W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 7 lutego 2018 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego we W.

z dnia 5 lipca 2016 r., sygn. akt I ACa .../16,

**uchyla zaskarżony wyrok w części utrzymującej w mocy
nakaz zapłaty Sądu Okręgowego we W. z dnia 4 października
2013 r. sygn. akt X GNc.../13 ponad kwotę 6.273 (sześć tysięcy
dwieście siedemdziesiąt trzy) złotych wraz z odsetkami
ustawowymi od dnia 31 maja 2012 r. do dnia zapłaty i w tym
zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu we W. do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka S.G. wniosła o zasądzenie na jej rzecz w postępowaniu nakazowym od pozwanego „P.” sp. z o.o. we W. kwoty 178 478,74 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 31 maja 2012 r. tytułem reszty wynagrodzenia za wykonane roboty budowlane.

W dniu 4 października 2013 r. Sąd Okręgowy we W. wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, uwzględniając powództwo w całości. Pozwana wniosła zarzuty domagając się uchylenia nakazu i zarzuciła, że dochodzona pozwem wierzytelność została umorzona na skutek potrącenia wzajemnej wierzytelności pozwanego.

Po przeprowadzeniu rozprawy, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 15 października 2015 r. uchylił nakaz zapłaty, oddalił powództwo co do kwoty 172 205,74 zł z odsetkami oraz orzekł o kosztach procesu.

Ustalił, że powódka, na podstawie umowy z dnia 7 grudnia 2011 r., wykonała dla pozwanego roboty budowlane w ramach inwestycji nazwanej „Modernizacja obiektu Sekcji Naprawczo-Pomiarowej we W. przy ul. P. [...]”. W umowie strony ustaliły, że wykonawca zapłaci zamawiającemu karę umowną w wysokości 2% wynagrodzenia brutto za każdy dzień opóźnienia w wykonaniu przedmiotu umowy. Wykonawca wyraził zgodę na potrącanie kar umownych należnych zamawiającemu z wynagrodzenia ustalonego za wykonanie przedmiotu umowy. Za wykonanie przedmiotu umowy strony ustaliły wynagrodzenie ryczałtowe w kwocie 615 020,91 zł brutto. Termin zakończenia robót aneksem do umowy strony ustaliły na dzień 26 marca 2012 r. W dniu 17 kwietnia 2012 r. strony podpisały protokół odbioru robót, wskazując, że zostały one zakończone w dniu 12 kwietnia 2012 r.

W dniu 19 kwietnia 2012 r. pozwana wystawiła notę obciążeniową nr [...], w której obciążyła powódkę karą umowną w wysokości 172 205,74 zł za 14 dni opóźnienia w wykonaniu przedmiotu umowy. W tym samym dniu prezes zarządu pozwanej spółki powiadomił powódkę o nałożeniu na nią kar umownych z tytułu nieukończenia prac w terminie, przy czym uzależnił zapłacenie powódce należności z jej poprzedniej faktury od zaakceptowania noty zawierającej naliczenie kar

umownych na kwotę 172 205,74 zł za 14 dni opóźnienia. Powódka podpisała tę notę, a pozwany w tym samym dniu zapłacił powódce należność z poprzedniej faktury. Następnie, rachunki bankowe pozwanej zostały zajęte przez komorników sądowych.

W dniu 19 kwietnia 2012 r. powódka z tytułu wykonanych robót wystawiła pozwanej fakturę VAT nr [...] na kwotę 207 643,22 zł. Na poczet tej faktury pozwany uiścił kwotę 10 000 zł oraz kwotę 19 164,48 zł.

Na zlecenie powódki, w zakresie wynikającym z umowy łączącej ją z pozwanym przedsiębiorstwem „A” wykonało powykonawczy pomiar geodezyjny. Pomiar ten obejmował szkice, na których naniesiona była powierzchnia i długość placu, na którym powódka wykonywała zlecone jej prace. Na pomiarze umieszczone zostały pieczęcie „A” i powódki.

Pismem z dnia 21 maja 2012 r. pozwana poinformowała powódkę, że podczas wykonywania ponownej próby szczelności gazociągu w miejscu wykonywania przez powódkę nawierzchni drogowej wykryto uszkodzenie rury gazowej. Gazociąg, przed przystąpieniem powódki do wykonywania prac przeszedł próby szczelności, co potwierdzają wpisy w dzienniku budowy. Ostatecznie, pozwana zleciła P.H.U. „P”. naprawę uszkodzonego przyłącza gazowego dla obiektu Sekcji Naprawczo-Pomiarowej we W. przy ul. P.[...], z rozbudową dla potrzeb Z.D. Z tytułu naprawy P.H.U. „P”. w dniu 1 czerwca 2012 r. wystawił fakturę VAT nr [...] na kwotę 2 583 zł brutto.

W dniu 15 czerwca 2012 r. pozwana wystawiła powódce fakturę VAT nr [...] na kwotę 2 583 zł brutto z tytułu naprawy uszkodzonego przyłącza gazowego dla obiektu Sekcji Naprawczo-Pomiarowej we W., przy ul. P.[...], z rozbudową dla potrzeb Z.D.

Ponadto, pozwana zleciła „W.” sp. j. sporządzenie operatu geodezyjnego powykonawczego dotyczącego robót realizowanych przez powódkę. Z tego tytułu „W” sp. j. wystawiła pozwanej w dniu 27 lipca 2012 r. fakturę VAT nr [...] na kwotę 3 690 zł brutto.

W dniu 15 czerwca 2012 r. pozwana wystawiła powódce fakturę VAT nr [...] na kwotę 3 690 zł brutto z tytułu sporządzenia operatu geodezyjnego powykonawczego.

Pismem z dnia 11 października 2013 r. pozwana wezwała powódkę do zapłaty kwoty 215 380,10 zł z ustawowymi odsetkami, wskazując, że składają się na tę kwotę następujące należności: a) kwota 219 107,10 zł z tytułu kary umownej za opóźnienie w wykonaniu przedmiotu umowy nr [...] z dnia 7 grudnia 2011 r.; b) kwota 2 583 zł z tytułu faktury VAT nr [...] wystawionej za naprawę uszkodzonego przyłącza dla obiektu Sekcji Naprawczo - Pomiarowej we W. przy ul. P. [...] z rozbudową dla potrzeb Z.D., wraz z należnymi odsetkami liczonymi od dnia 3 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty; c) kwota 3 690 zł z tytułu faktury VAT nr [...] wystawionej za sporządzenie operatu geodezyjnego powykonawczego wraz z należnymi odsetkami od dnia 3 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty.

W piśmie do powódki z dnia 16 października 2013 r. pozwana złożyła oświadczenie o potrąceniu przysługującej jej względem powódki kwoty 215 380,10 zł (opisanej w piśmie z dnia 11.10.2013 r.) z wierzytelnością powódki wobec pozwanej wynoszącą 178.478,74 zł.

Przy tak poczynionych ustaleniach Sąd Okręgowy uznał, że powództwo w przeważającym zakresie było bezpodstawne. Podniósł, że pozwana zasadnie naliczyła powódce karę umowną, bowiem termin wykonania umowy został przekroczony. Sąd Okręgowy uznał także, że przez opatrzenie własnoręcznym podpisem noty obciążeniowej z dnia 19 kwietnia 2012 r. powódka uznała za uzasadnione opisane w tej notie zobowiązanie.

Sąd nie podzielił natomiast argumentów powódki w zakresie dotyczącym uchylecia się od skutków oświadczenia woli złożonego w dniu 19 kwietnia 2012 r. przez podpisanie tego dokumentu pod wpływem błędu i groźby bezprawnej. Wskazał, że rzeczą powódki było wykazanie, że zobowiązanie z tytułu kar umownych nie istnieje, a skoro okoliczność ta nie została dowiedziona, to nie sposób uznać bezskuteczności dokonanego przez powódkę uznania długu. Do skutecznego potrącenia przysługującej pozwanej wierzytelności doszło, zdaniem Sądu Okręgowego, w dniu 21 października 2013r., zatem zastosowanie

znajduje przepis art. 493 § 3 k.p.c. Pozwana otrzymała nakaz zapłaty wraz z odpisem pozwu w dniu 9 października 2013 r., a oświadczenie o potrąceniu złożyła w dniu 21 października 2013 r. Z powyższych względów Sąd Okręgowy uznał, że pozwana miała obowiązek udowodnienia wierzytelności przedstawionej do potrącenia dokumentami wskazanymi w art. 485 k.p.c.

Zaakceptowanie przez powódkę noty obciążeniowej nr [...], w której pozwana obciążyła ją karą umowną w kwocie 172 205,74 zł, i wykazanie przez spółkę zasadności naliczenia kary umownej uzasadnia, zdaniem Sądu Okręgowego, uwzględnienie powództwa jedynie w części dotyczącej kwoty 6 273 zł, ponieważ pozwana wykazała istnienie wierzytelności z tytułu kary umownej do kwoty 172 205,74 zł notą obciążeniową nr [...], tj. dokumentem spełniającym wymogi stawiane przez art. 485 k.p.c. W pozostałym zakresie, w jakim wierzytelności objęte oświadczeniem pozwanej o potrąceniu, przewyższały kwotę udokumentowaną notą obciążeniową nr [...], Sąd Okręgowy nie uwzględnił zarzutu potrącenia z uwagi na regulację art. 493 § 3 w zw. z art. 485 k.p.c. Wskazał ponadto, że pozwana nie przeprowadziła dowodów wykazujących istnienie przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej powódki z tytułu nienależytego wykonania umowy o roboty budowlane.

W konsekwencji uwzględnienia zarzutu potrącenia do kwoty 172 205,74 zł, Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo tylko, co do kwoty 6 273 zł z odsetkami ustawowymi, a w pozostałym zakresie je oddalił.

Na skutek apelacji powódki, Sąd Apelacyjny we W. wyrokiem z dnia 5 lipca 2016 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego we W. z dnia 4 października 2013 r. utrzymał w mocy w całości i orzekł o kosztach procesu.

Podzielił dokonane przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne i przyjął je za własne, niemniej dokonał ich odmiennej oceny prawnej. Wskazał, że powódka dochodziła należności, która nie była przez pozwaną kwestionowana, co do zasady ani co do wysokości, a Spółka broniła się tylko zarzutem potrącenia wzajemnej wierzytelności. Roszczenie powódki zostało przez nią zgłoszone w postępowaniu nakazowym i Sąd pierwszej instancji wydał w sprawie nakaz zapłaty,

a oświadczenie pozwanego o potrąceniu wzajemnych wierzytelności zostało przez niego złożone już po wydaniu tego nakazu zapłaty.

Dlatego też, jego zdaniem, podstawową kwestią, która winna być rozważona w pierwszej kolejności, było czy wierzytelność przedstawiona przez pozwanego do potrącenia, spełniała warunek określony w art. 493 § 3 k.p.c., tzn. czy została udowodniona dokumentami, o których mowa w art. 485 k.p.c. Zwrócił uwagę, że Sąd Okręgowy, nie zagłębił się w ocenę, czy dowód przedstawiony na poparcie zarzutu potrącenia, tj. nota obciążeniowa pozwanej nr [...] z dnia 19 kwietnia 2012 r., opatrzona podpisem powódki odpowiada jego hipotezie, lecz stwierdził tylko, że dokument ten spełnia wymogi stawiane przez art. 485 k.p.c.

Sąd Apelacyjny nie podzielił tego zapatrywania. Zauważył, że kwestia ta nie była wprawdzie wyraźnie podniesiona w apelacji, jednak powódka kwestionowała powyższą ocenę już w odpowiedzi na zarzuty do nakazu zapłaty. W związku z tym, rozpatrując apelację w granicach zaskarżenia, tj. w granicach wniosków apelacyjnych, badał ten dokument i doszedł do przekonania, że nota obciążeniowa nr [...] (k. 88) nie jest żadnym z dokumentów, o których mowa w art. 485 k.p.c., w szczególności nie jest ona rachunkiem zaakceptowanym przez dłużnika, ani też nie jest wezwaniem do zapłaty z pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu. W związku z tym nie było też, w ocenie Sądu Apelacyjnego, podstaw do uwzględnienia zgłoszonego przez pozwanego zarzutu potrącenia.

W skardze kasacyjnej opartej na zarzucie naruszenia przepisów postępowania strona pozwana zarzuciła naruszenie art. 493 § 3 w zw. z art. 485 § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię i uznanie, że opatrzona datą nota obciążeniowa nr [...] z 19 kwietnia 2012 r. określająca wysokość wierzytelności, podstawę jej powstania oraz podpisana przez dłużnika i wierzyciela nie stanowi żadnego z dokumentów wskazanych w art. 485 k.p.c., w szczególności nie stanowi zaakceptowanego przez dłużnika rachunku, oraz art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez sporządzenie uzasadnienia z naruszeniem zasad określonych w art. 328 § 2 k.p.c. ze względu na brak precyzyjnego wskazania i wyjaśnienia przyczyn,

dla których nota obciążeniowa nr [...] z dnia 19 kwietnia 2012 r. nie może być zakwalifikowana jako jeden z dokumentów wskazanych w art. 485 k.p.c.

Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy przez uchylenie nakazu zapłaty z dnia 4 października 2013 r., w części, tj. ponad kwotę 6 273 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 31 maja 2012 r. do dnia zapłaty i orzeczenie o kosztach procesu według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przewidziane w art. 493 § 3 k.p.c. wymaganie udowodnienia wierzytelności przedstawionej do potrącenia dokumentami wskazanymi w art. 485 k.p.c. nie dotyczy sytuacji, w której do potrącenia doszło przed doręczeniem pozwanemu nakazu zapłaty i pozwu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005 r., III CZP 56/05, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 119).

W sprawie więc skuteczność potrącenia dokonanego w dniu 16 października 2013 r., wobec wydania nakazu zapłaty w dniu 4 października 2013 r. i otrzymania go przez pozwaną wraz z odpisem pozwu w dniu 9 października 2013 r., zależała od tego, czy wierzytelność objęta potrąceniem była wykazana dokumentem, o którym mowa w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. Sporny w sprawie bowiem dokument, tzw. nota obciążeniowa została odmiennie oceniona przez Sady meriti. Sąd Okręgowy przyjął bowiem, że spełnia ona wymagania zaakceptowanego przez dłużnika rachunku, o jakim mowa w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c., natomiast Sąd Apelacyjny przyjął, że nie mieści się ona w hipotezie tego unormowania.

Przez rachunek, o którym mowa w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. rozumieć należy każdy występujący w obrocie prawnym dokument rozliczeniowy, np. fakturę, stanowiący dowód zobowiązania. Takim dokumentem rozliczeniowym jest także nota obciążeniowa służąca do dokumentowania transakcji nieobjętych podatkiem od towarów i usług, spełniająca wymagania określone w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 1047).

Hipotezą art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. objęty jest dokument stwierdzający wysokość świadczenia oraz określający stronę zobowiązaną do jego spełnienia na rzecz wystawcy. Dokument taki stanowi dla dłużnika podstawę sprawdzenia zasadności i wysokości stwierdzonego nim świadczenia. Przyjęcie dokumentu

rozliczeniowego przez dłużnika (faktury czy noty obciążeniowej) nie oznacza jeszcze zaakceptowania tego rachunku przez dłużnika, co jest dalszym warunkiem prawnym do wydania na jego podstawie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na omawianej podstawie. Przyjęty rachunek przez potwierdzenie odbioru, np. faktury, czy noty obciążeniowej podlega sprawdzeniu przez dłużnika i może się spotkać z jego akceptacją lub odmową. Akceptacja rachunku oznacza potwierdzenie przez dłużnika stwierdzonego nim zobowiązania, co, jak podniesiono w literaturze, następuje przez złożenie podpisu dłużnika na rachunku. W judykaturze nawet przyjęto, że upoważnienie powoda przez pozwanego do wystawienia faktur VAT bez podpisu może być traktowane jako zaakceptowanie przez dłużnika rachunku, uzasadniające wydanie przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2006 r., II CSK 13/05, PS 2007, nr 4, s. 145).

Z ustaleń wynika, że wykonawca wyraził zgodę na potrącanie kar umownych należnych zamawiającemu z wynagrodzenia ustalonego za wykonanie przedmiotu umowy. W dniu 19 kwietnia 2012 r. pozwana wystawiła notę obciążeniową nr [...], w której obciążyła powódkę karą umowną w wysokości 172 205,74 zł za 14 dni opóźnienia w wykonaniu przedmiotu umowy i w tym dniu powódka została powiadomiona o nałożeniu na nią kary umownej. Uzależnienie przez pozwaną zapłaty dla powódki należności z jej poprzedniej faktury od zaakceptowania noty zawierającej naliczenie kary umownej na kwotę 172 205,74 zł za 14 dni opóźnienia, nie oznaczało, że na skutek podpisania przez powódkę tego rachunku nie nastąpiło jego zaakceptowanie w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 2 w zw. z art. 493 § 3 k.p.c. Zarzut zatem naruszenia przez Sąd Apelacyjny tego unormowania był uzasadniony i skoro naruszenie to mogło wywrzeć wpływ na wynik sprawy, stanowiło zrealizowanie podstawy kasacyjnej określonej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.

Ponieważ faktura lub nota obciążeniowa jest dokumentem prywatnym, to stosownie do art. 245 k.p.c. stanowi dowód tego, że osoba która ją podpisała złożyła zawarte w niej oświadczenie. Choć jej przyjęcie może być uznane za rachunek w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. i być podstawą do zgłoszenia wierzytelności nią objętej do potrącenia na podstawie art. 493 § 3 k.p.c., to jest to tylko warunek procesowy do wystąpienia z takim zarzutem w sprawie,

w której został wydany nakaz zapłaty i nie oznacza, że przy rozpoznawaniu zasadności wierzytelności przedstawionej do potrącenia nie istnieje możliwość jej badania za pomocą wszelkich środków dowodowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CZ 83/16, LEX nr 2095938).

Ze wskazanych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

jw

a.ł